

Pelkkää teatteria

Mikkelin pamaus viime elokuussa sai monet pohtimaan, paitsi ihmisen raadollisuutta, myös tuon raadollisuuden journalistista ylöspanoa. Eräs dialogi asian tiimoilta eteni seuraavasti:

HeSa:n teatterikriitikko Juha-Pekka Hotinen arvioi 12.8. Mikkelin tapauksen käsittelyn pelkäksi teatteriksi: "Kaikki tiedotusvälineet pitivät viattoman panttivangin ja ryöstäjän kauheaa kohtaloa pankkiryöstödraamana, panttivankidraamana, pankkidraamana tai räjähdysdraamana. Draama tarkoittaa näytelmää. Näytelmä taas on fiktio, keksitty."

Ja Hotinen jatkoi: "Siedettävintä olisi ajatella, että kahden ihmishengen menetykseen johtaneiden tapahtumien dramatisoiminen osoittaisi vain uutistointajien keinoa makua tai sanavarastoja. Mutta kieli on yhteydessä ajatteluun ja asenteisiin. Niinpä onneton pakomatka tarjottiin kansalle kuin paraskin jännäri ristiriitoinen, käännteinen, vähittäisine paljastuksineen, henkilökuvineen, traagisine erehdyksineen."

Pahinta Hotisen mielestä oli se, että "näin tapahtumat etäännyivät epätodellisiksi, toimittajille ja meille vaarattomiksi: leikiksi ja teatteriksi".

Hotisen arvioon puolestaan reagoi kolme päivää myöhemmin Alkoholipolitiikka-lehden toimittaja Matti Virtanen radio Cityssä: "Hotinen näyttää ajattelevan, että 'teatteri' ja 'draama' kuuluvat johonkin toiseen todellisuuteen, jolla ei ole mitään tekemistä elävän elämän kanssa." Edelleen "Hotinen näyttää tarkoittavan, ettei mitään tapahtumaa saa julkisuudessa esittää tunnevoimaisena, etenevänä tarinana - eli sitä ei 'saa tarjota kansalle kuin parastakin jännäriä'. Juuri tätä kautta tapahtumasta Hotisen mielestä tulee epätodellinen. Minusta asia on täsmälleen päinvastoin.

Sillä mikä on vaihtoehto? Etäännyttävä, yhteenvedonomainen uutinen tyyliin 'Tänään aamuyöllä helsinkiläinen mies räjäytti itsensä ja kaappaamansa panttivangin Mikkelin keskustassa. Kaksi muuta autossa ollutta panttivankia pääsi viime hetkellä pakoon?'"

Virtasen mielestä juuri tällainen "steriilin toteava teksti siirtää inhimillistä kärsimystä ja draamaa ulos kokemusrivistä, tuonpuoleiseen".

Julkisesta sananvaihdosta sukeutui yksityinen kirjeenvaihto, jonka viimeinen kierros dokumentoidaan tähän.

Juha-Pekka Hotinen 25.8.1986:

Tämä on hauskaa. Vielä vähän, lupaan että lyhyesti.

Semanttista hurinaa, niin kai. Ensin minä pyysin Sinua tarkistamaan 'draaman' käsitettä, nyt Sinä pyydät minua tarkistamaan, mitä tarkoitan 'illuusiolla'. Hyvin karkeasti ja lyhyesti voisin sanoa, että tiedotusvälineiden kohdalla illuusio merkitsee minulle valhetta, joka kriittisen tiedottamisen pitää 'paljastaa'. Teatterin kohdalla illuusiot tarkoittavat unelmia, uusia mahdollisuuksia ja merkityksiä, niiden 'luomista'.

Tietenkin ne menevät myös sisäkkäin. Karkeasti näiden viestintämuotojen olemukset kuitenkin eroavat minun mielestäni tällä tavalla. Sinä et näe vastakohtaa niiden tehtävässä, vain keinoissa. Selvin näkemysromme on kai tässä.

En nimittäin ymmärrä, että teatterilla ja tiedotusvälineillä olisi samat tehtävät, ja vain eri keinot; sama sisältö, eri muoto. Miksi samaa tavaraa tarjotaisiin eri paketeissa? Haiskahtaa petokselta, niinkuin moni muukin asia nykyään. Kyllä niiden täytyy olla syvempiä, lähteä sisällöstä.

Minäkin annan periksi tuosta vastakohtaisuudesta, joka olikin karkeistus: niiden tehtävät ovat peräkkäiset eli taide jatkaa siitä mihin t-välineet pääsevät.

En tietenkään vaadi, että esim. Mikkelin tapahtumat olisi pitänyt toisintaa kokonaan. Sanoinhan että t-välitys

on valintaa.

Tärkeää tässä on minusta se, että Sinun mielestäsi t-välineet toisintavat Mikkelin tapahtumasarjan olennaiset piirteet ja rakenteet. Minä epäilen sitä. Oleellista oli varmaankin ainakin se, että kaksi ihmistä kuoli. Mutta onko oleellista näyttää kahden ihmisen lentävän ilmaan kuten MTV:n uutisissa tapahtui?

Tunnevoimaisuutta siinä totta viekään on, mutta minne sillä oikein halutaan ihmisten mielenkiinto suunnata? MTV:n uutisissa vielä mainittiin, oikein ankkurin juonnossa, kuvaajan nimi, kai ensimmäisen kerran ao. uutisten historiassa, kuin meriitiksi miehelle. Ja se pätkä nousi kyllä hintoihinsa: ajoivat kuulemma sen mm. Ranskan TV:n uutisissa.

Tuo räjähdys on ehkä ainoa asia, joka tapahtumasarjassa viittaa terrorismiin. Suomen Kuvalehti yhdistikin Mikkelin tapahtumat ja Oulun konekaappauspelleilyn kansainväliseen terrorismiin - terrorismi on tullut Suomeen.

Näetkö? Kun ei "selitetä", aseteta tapahtumia oikeisiin yhteyksiinsä, niitä voidaan vapaasti yhdistellä vääriin yhteyksiin.

Sinä väität, että Mikkelin tapahtumat olivat draama. Toistan vielä, ettei se ollut mikään draama vaan tiedotusvälineet tekivät siitä sellaisen valikoidulla kaikkein dramaattisimmat tapahtumat ruutuun ja eetteriin. Sinä et puolusta todellisuuden jäljentämistä vaan dramatisoimista, minun mielestäni. Ja se johtaa karnevalisointiin.

Logiikasta: ajatuksesi on, että Mikkelin tapahtumat sai esittää draamana koska ne sinusta olivat draama. Edellytät aiheen ja kuvaustavan vastaavan toisiaan. Eli sekavasta tapahtumasta voi/pitäää valikoiden tehdä sekava uutinen/ohjelma. Tämä taitaa olla loogista, mutta minusta se on hölmöä. Oleellista ei välttämättä ole se, mikä on ilmeisintä (esim. räjähdys tai puoliksi palanut 500 markan seteli).

Oliko ylipäättään oleellista 'toisintaa' Mikkelin tapahtumat? Yhteiskunnalliset ja kulttuuriset pohjavirrat kiteytyvät - ehkä paremminkin - varmasti muissakin yksittäistapauksissa. Mikkelin tapahtumat vain sattuivat suosimaan tiedotusvälineitä, lähinnä pitkän kestopensa ja värikkyytensä takia. Kaikki ehtivät mukaan.

Uutiskriteerin Mikkeli varmasti ylitti, mutta minusta sillä työ- ja ihmismäärällä, joka noiden tapahtumien ympärillä kului, olisi pitänyt päästä paljon syvemmälle noihin pohjavirtoihin.

Joten: Sinä näytät sallivan, että ihmisistä tehdään typeriä. Tarjoamalla heille mieltä kuohuttavia, "tunnevoimaisia" yksityiskohtia suorana lähetyksenä todellisuudesta; ja jättämällä avaamatta älyä ruokkivia näkökulmia, esimerkiksi sitä että näitä "sympaattisia, epätoivoisia liikemiehiä" on Suomessa noin 150.000. Anteeksi kärjistykseni.

Siis: en pidä typerinä ihmisiä vaan toimittajia. Nimenomaan tässä tapauksessa epäilen suuresti tiedonvälityksen moraalialia ja kykyä sisäistää oma tehtävänsä, ja vastuuta.

Minua huvittaa se, että minä näköjään esiinnyn tässä moralistina, vastuun ja Repo-maisen syväjournalismin puolestapuhujana; vaikka Sinä, vanhempi mies, sallit tehtävien ja keinojen iloisen sekoittumisen, nykyaikaisesti, ja vaikka Repo itse työntää paskaa Radio Ykköseen.

Muuten: Oulun kaupunginteatteri tekee kokeilua ajankohtaisteatterin otsakkeella, teemanaan 'Missä kulkee teatterin raja?' Pyysivät kirjeenvaihtoa materiaaliksseen. Annoin kopiot ja myönsin omasta puolestani, käskin kysyä sinulta erikseen luvan. Niiden harjoitukset alkavat maanantaina.

Kyllä kai tämä on minun puolestani puitu.

presidenttidraamaa odotellen
Juha-Pekka

Matti Virtanen 26.8.1986:

Jatkan minäkin vielä vähän, kuten puhelimesta yllytit. Ihan tärkeitä kuvioita näähän nämä on.

Kaksi peruskysymystä joukkotiedotuksessa: a) mikä on tärkeää (uutiskriteerit), b) miten se mikä katsotaan tärkeäksi ylöspannaan (esitystapa).

Kärjistän: koko kritiikkini lähti siitä, että koin Sinun edustavan ja haikailevan vähän sellaista otetta kuin Suuressa Naapurissa. Siellähän on vastattu kysymykseen a sillä tavalla että onnettomuudet, rikokset, murhat ja muut sosialisminvastaiset ilmiöt eivät ylitä uutiskynnystä. 190 ihmistä saa

rojahtaa koneessa pöheikköön ilman että mikään vipunen koskaan kertoo mitään. Tai sitten jos on pakotettu syystä tai toisesta kertomaan (Tsernoby), se tehdään viikon parin päästä sen jälkeen kun puoluekomitea on ehtinyt päättää mitä todella tapahtui. Siellä ei todella esiinny 'tunnevoimaisesti eteneviä tarinoita', on vain selityksiä.

Mutta tästä ei seuraa, että minun mielestäni tiedotusvälineiden pitää keskittyä onnettomuuksiin, murhiin ja rikoksiin. Tarkoitan, että tiedotusvälineiden tulee seurata elämää koko skaalalla, eli mukaan lukien kaikki inhottavat ja vastenmieliset ilmiöt. Seuraava ongelma on painotus ja suhteuttaminen - ja luulen että tässä olemme samaa mieltä. Inhottavuudet eivät ole tärkeintä elämässä, ja jo Suomessakin niillä mäsällään tarpeettomasti - jenkeistä nyt puhumatta.

Mutta silloin kun elämän laitapuolella tapahtuu jotain poikkeuksellista ja sävähdyttävää, on minusta legitiimiä avata palstat. Kuuluu toimittajan ammattitaitoon osata nähdä ja tuntea, mikä on olennaista, mikä tulee 'ajan' sisuksista. Ja minusta Mikkeli oli sellainen - aivan kuten tapaukset Kyllikki Saari, Tulilahti, Bodom-järvi, Kahdeksan surmanluotia ja nyt viimeksi lapsensa kaivoon hukuttanut äiti olivat sellaisia (muuten: tästäkin listasta näkyy, kuinka kolahtaneiden tapausten luonne ja rakenne ovat muuttuneet - akupään tapauksissa Paha on nimetön ja tuntematon voima joka iskee yön pimeydessä ja katoaa jäljettömiin).

Henkilökohtaisesti inhoan onnettomuuksia, mutta ainakin nuo ylläolevat ovat järkyttäneet minua ja joka kerta olen kokenut etteivät ne ole 'vain' yksittäistapauksia vaan että niissä tiivistyy jotain tärkeää. Näin oli myös Mikkelin tapauksessa. Seurasin itse tiiviisti tapahtumien kulkua - ja ainakin minä vaivattomasti eläydyin panttivankien osaan, tajusin että se saattaisi tapahtua kelle tahansa (vieläkin pelkään mennä pankkikonttoreihin) ja että hengenvaara tässä on - ja kun auto räjähti, sisälmykset miltei kääntyivät nurin. Ei minulle (enkä katso olevani poikkeusyksilö) kenenkään tarvinnut selittää, että tosi on kyseessä ja että hengenvaara on.

Mutta en todella tarkoita että tiedo-

tusvälineiden pitäisi pysähtyä tähän, eli kertomaan vain tarinoita (tapauskultuja) ja paljon tarinoita. Tarkoitan että kysymykseen b täytyy vastata ainakin kaksijakoisesti. Eli uutisoinnin perustason pitäisi olla tapauskultujen toisintaminen olennaisin osin, josta sitten kasvaa selitysten, kommentoinnin ja kannanottojen kude. Muuten yleisöltä jää kokonaan pois kaikenlaisen kontrolloinnin mahdollisuus - selittäjät voivat selittää mitä tahansa. Esim. Mikkeli: jos näin tarkkaa 'tarinaa' ei olisi, Raatikainen ja Urponen saisivat selittää aivan mitä tahansa ja kaikki menisi täydestä ('Poliisi oli pakotettu ampumaan viime hetkellä koska kaappaaja yhtäkkiä sekosi ja sanoi räjäyttävänsä koko paskan').

Tämä on minusta peruskuvio. Yksityiskohdat ovat sitten erikseen, eli esim. se oliko tarpeen näyttää räjähtävää autoa. En ole tästä ihan varma (Oliko tarpeen näyttää Chilen armeijan lentokoneita pommittamassa Allenden presidentinpalatsia? Oliko tarpeen ajaa filmi, jossa juntan sotilas ampuu kohti kameraa - ja tappaa kuvaajan?)

Vielä teatteri ja tiedotusvälineet. "Miksi samaa tavaraa tarjottaisiin eri paketeissa?", kysyt - ja itse vastaat: "Niiden tehtävät ovat peräkkäiset eli taide jatkaa siitä mihin tiedotusvälineet pääsevät". Tähän minulla ei ole mitään lisättävää.

Mutta eiköhän tämä jo tässä. Luulen että 'todellinen' erimielisyys taitaa kutistua aika vähiin. Ja vaikkei kutistuisikaan, niin kai ainakin selkenee.

kuinka-urkki-lopulta-kuolee
-draamaa odotellen
Matti V.